

Vrijheid, gelijkheid en broederschap

De toekomst van het vak geschiedenis

Alderik Visser van het SLO en Curriculum.nu reageert op Tim Huijgen, die in *Kleio* en op het VGN-congres zijn visie gaf op het geschiedenisonderwijs van de toekomst. Hij vindt de kritiek van Huijgen op het huidige systeem te gemakkelijk.

Alderik Visser is leerplanontwikkelaar geschiedenis en filosofie bij het SLO en inhoudelijk adviseur van Curriculum.nu voor de ontwikkelteams Burgerschap en Mens- en Maatschappijvakken.

In de jubileum-*Kleio* (*Kleio* 1, 2019) schreef Tim Huijgen een vlammen en mooi opgebouwd betoog over het geschiedeniscurriculum als spookverschijning. Ook zijn lezing op de VGN-conferentie van vrijdag 15 maart 2019 over hetzelfde thema was gepassioneerd en zeer vermakelijk, en kon op veel instemming rekenen. Ik deel Huijgens passie voor betekenisvol geschiedenisonderwijs en sta pal voor de autonomie van docenten. Voor een groot deel ga ik ook mee in zijn kritiek op de invloed van het centrale eindexamen. Maar in z'n enthousiasme gaat Huijgen wel erg gemakkelijk voorbij aan een aantal cruciale zaken, en toont hij weinig inzicht in hoe curricula in Nederland op verschillende niveaus werken en tot stand komen. Om de discussie die hij wil voeren een stapje verder te helpen, wil ik op een aantal van die zaken en niveaus graag nader ingaan.

Vrijheid

Geschiedenisdocenten, aldus Huijgen, zijn geknecht door een compromis-curriculum. Tijdvakken, kenmerkende aspecten, contexten en het wankele beleid daarrond staan betekenisvol onderwijs aan kinderen en de creativiteit van docenten in de weg. Dat is mogelijk waar, maar dan alleen in de bovenbouw van havo en vwo. In het basisonderwijs en de onderbouw kenmerkt het Nederlandse onderwijs zich door een hoge mate van vrijheid. Binnen de kaders die op macroniveau zijn gegeven

(kerndoelen) kunnen leerkrachten en docenten goeddeels zelf bepalen wat ze doceren, hoe en waartoe. Vrijheid is er ook in het examenprogramma (met eindtermen), en niet alleen vanwege de vrij te kiezen thema's. Via hun PTA en via het SE kunnen scholen en docenten uitdrukking geven aan hun eigenheid en hun interesses. Dat die vrijheid niet wordt ervaren of genomen heeft zeker met de vorm, het gewicht en het compromiskarakter van het centraal schriftelijk eindexamen te maken. De ruimte die docenten nemen en ook de mate waarin zij de programma's als overladen ervaren, verschillen echter van school tot school. Behalve met de leerplannen zelf hangt dat onder andere samen met schoolcultuur en -beleid en met de manier waarop docenten en vakgroepen met methoden en met toetsing omgaan. Vrijheid is hier ook een kwestie van bewuste keuzes.

Gelijkheid

Zelfs na de verlichtingsmaatregel blijft lesgeven in de bovenbouw van het havo volgens Huijgen een weinig verheffend *teaching to the test*. In en door die test wordt historisch besef versmald tot het toepassen van trucjes. Dat terugslag-effect van het eindexamen is onmiskenbaar, en doet zich niet alleen bij geschiedenis of alleen in Nederland voor. In jargon: het beoogde curriculum wordt niet gerealiseerd, maar voegt zich naar, c.q. versmalt zich tot, het getoetste curriculum.

De paradox is dat centrale toetsing in Nederland de vrijheid van onderwijs – en dus ook van stofkeuze – mogelijk moet maken. Elke school mag vorm geven aan haar idealen, maar de overheid wil aan de uitgang weten of zij al doende een deugdelijk aanbod heeft gerealiseerd. Voor de leerling heeft het eindexamen daarnaast een civiel effect: het behalen ervan garandeert toegang tot vervolgonderwijs. Het centrale

eindexamen draagt daarmee ook bij aan het creëren van gelijke kansen. Zonder ijkmaat is toezicht in ons systeem niet eenvoudig, en loopt dat civiele effect gevaar. In Duitsland, bijvoorbeeld, verschillen de uitkomsten van examens op het niveau van scholen en van deelstaten inmiddels zo van elkaar, dat de waarde van het *Abitur* onder druk staat. Jaloers kijken zij naar het Nederlandse systeem en wensen zich een bonds-

statelijk Cito. Terecht wijst Huijgen op andere vormen van toetsing die mogelijk meer stroken met de bedoelingen van het geschiedeniscurriculum. De *cases* die leerlingen schrijven voor hun *Advanced Placement*, het essay dat centraal staat in het *International Baccalaureate*, zijn daar inderdaad mooie voorbeelden van. Het geval wil wel dat die toetsvormen hun eigen neveneffecten hebben. Voor internationale scholen bestaat er óók een schaduwmarkt die je de trucjes aanleert om toonbare essays te typen. Daar is, ook in verband met de aansluiting op het hoger onderwijs, misschien niet zoveel mis mee. Het punt is: hoe groter het belang van een toets, in welke vorm ook, hoe sterker de neiging om les-

sen in te richten naar de algoritmen van alléén die toets. Hoe dan ook: het staat Huijgen en ons allen vrij om nu al *cases* te bedenken, essays te laten schrijven en te experimenteren met systemen voor *peer review* van schoolexamens en van gemaakt werk. Het SE staat dat allemaal toe, en verdient ook die aandacht en zorg. Ik zou er al met al praktisch en principieel vóór zijn, een centraal eindexamenonderdeel in enige vorm te behouden, maar haar wegingsfactor terug te brengen, bijvoorbeeld naar dertig in plaats van vijftig procent. Daarnaast zouden we op regionaal niveau of als beroepsgroep kunnen werken aan systemen voor uitwisseling en kwaliteitsborging van schoolexamenonderdelen. Als je je erbij neerlegt dat vaardigheden van de hoogste ordes niet valide te toetsen zijn op een landelijk niveau, dan kun je je mooiste onderwijs gewoon voor je SE bewaren!

Broederschap

Huijgen wil dat het geschiedeniscurriculum 'van de docenten' is, maar ik weet niet goed hoe hij dat bedoelt. Op het niveau van de school en de klas hebben docenten, zoals gezegd, buitengewoon veel vrijheid. Bij de vaststelling van landelijke kaders en doelen zijn docenten en is de vakvereniging betrokken – in het lopende vernieuwingstraject zelfs meer dan ooit. Willen en kunnen we het helemaal zonder landelijke richtlijnen doen? Kunnen de regionale visitatie- annex professionaliseringsgroepen waar Huijgen over schrijft ons voldoende richting bieden? Ton van der Schans benadrukte op het congres namens de VGN de vormende waarde van geschiedenis. Dat is terecht, en misschien te lang ook buiten beeld geweest. Maar geschiedenis heeft en houdt, net als andere schoolvakken, ook socialiserende en kwalificerende taken. ▶

Bij vakdidactici, wetenschappers en ook veel docenten staat de socialiserende functie mogelijk niet voorop, maar samenleving en politiek vragen van geschiedenis wel degelijk dat zij kinderen ook inwijdt in een democratische én een nationale cultuur. De latente spanning tussen soorten en doelen van vorming (persoonlijk en sociaal), en de rol van andere collectieve identiteiten dan de Nederlandse vraagt mogelijk om een apart artikel; laat ik het erop houden dat het geschiedeniscurriculum behalve vrijheid en gelijkheid ook soorten en vormen van broederschap dient.

'Iedereen vindt er wat van en iedereen wil er graag zijn eigen dingetje in terug zien'

De kwalificatiefunctie van geschiedenis is (technisch) beperkt: vrijwel nergens in het hoger onderwijs geldt het vak (of een M-profiel *for that matter*) als een ingangseis. Niettemin willen we dat leerlingen door geschiedenisonderwijs specifieke dingen te weten komen en onder de knie krijgen. Door die alléén decentraal te toetsen verhoog je de kwaliteit en ook de status van het vak mogelijk niet. Bovendien is het een open vraag of docenten dat wel willen én kunnen. Net als Tim Huijgen heb ik hoge verwachtingen van de professionaliteit en de kwaliteit van Nederlandse geschiedenisdocenten. Bij gebrek aan een traditie van curriculumontwikkeling op school c.q. door de sterke afhankelijkheid van methoden, weet ik alleen niet zo zeker of zij zonder kaders historisch brood kunnen bakken dat overal even goed gerezen is. Gezien de moeite die het al kost om lessen met multiperspectiviteit en historisch bewustzijn te doordese-men, lijkt het niet aannemelijk dat docenten hiertoe snel zijn toegerust.

Ondeelbaarheid

Op Loevestein kreeg Huijgen de lachers gemakkelijk op zijn hand – net iets té gemakkelijk, als je het mij vraagt. In het herzieningstraject Curriculum nu wordt geschiedenis ontwikkeld als onderdeel van het leergebied Mens en Maatschappij (MM). Daar kun je van alles van vinden, maar dat is qua curriculum op dit niveau niet ongebruikelijk. Om tot een compacte en coherente set kerndoelen te komen is het nuttig om vanuit grotere eenheden dan vakken te denken – onder andere omdat die in het po niet op dezelfde manier bestaan. Of scholen in het vo met de uitkomsten van het traject straks binnen vakken, clusters of leergebieden aan de slag zullen gaan, of op welke manier dan ook, daarover gaat in Nederland de overheid niet. Dat wat Curriculum.nu en het eventuele vervolgtraject gaan opleveren zal dus hoe dan ook dienstbaar moeten zijn aan alle scholen met ál hun smaken, en zal ook dus geschiedenislessen en -examens in alle sectoren mogelijk maken. Huijgen toonde op het congres een lange lijst van organisaties die feedback leverden op de producten van het ontwikkelingsteam MM, en citeerde daar de meest wollige prietpraat uit. Dat was komisch en sorteerde effect, maar sloeg in mijn optiek wat planken mis. De ontwikkelteams van Curriculum.nu bestaan uit docenten en schoolleiders, worden begeleid door vak- en curriculumexperts en krijgen voeding van wetenschappers, vakdidactici en -verenigingen, alsmede van collega's, ouders en leerlingen. De suggestie dat die samen prietpraat of input voor andere vakken er niet uit zouden kunnen filteren toont weinig vertrouwen in hun professionaliteit. Belangrijker is te constateren dat het maatschappelijk middenveld en de professionele lobby wél massaal input levert

op tussenproducten, maar de docenten die Huijgen graag meer zeggenschap wil geven zich moeilijk laten engageren. Een oproep om dat als geschiedenisdocent nadrukkelijk wél te doen was ter plekke mogelijk meer op z'n plaats geweest. Van Curriculum.nu kun je van alles vinden, maar zij doet een serieuze poging om nieuwe landelijke onderwijsdoelen op een transparante manier te ontwikkelen, met inbreng van zo veel mogelijk belanghebbenden. De waslijst die Huijgen liet zien maakt óók inzichtelijk dat er erg veel van zulke *stakeholders* zijn, en dat de druk op het landelijke curriculum buitengewoon hoog is. Iedereen vindt er wat van en iedereen wil er graag zijn eigen dingetje in terug zien. Dat was zo, dat is zo – maar nu zichtbaar – en dat is ook goed zo: op landelijk niveau is het curriculum een uitdrukking van hoe een samenleving is en wil worden. Niemand kan claimen dat hij of zij die samenleving is, of het beste weet hoe die te representeren, dus wordt het *altijd* een compromis. Als Huijgen inderdaad bedoelt te zeggen dat geschiedenis het ook zónder landelijke kaders of richtlijnen afkan, dan holt hij daarmee onbedoeld niet alleen de socialiserende en kwalificerende functies, maar ook de legitimiteit van geschiedenisonderwijs in onze polderdemocratie uit. Daarover gesproken: sinds 7 mei staan de laatste tussenproducten van Curriculum.nu online, inclusief aanbevelingen voor een nadere uitwerking van examenprogramma's. Het zou goed zijn als ook geschiedenisdocenten zich daar een mening over vormen en er *en masse* op zouden reageren. ■

De presentatie van Tim Huijgen tijdens het VGN-congres op 15 maart staat op www.vgnkleio.nl.